

خستنه‌پال د گوفه‌را به‌هدینیدا

د. قیان ابراهیم علی و د. شلیر نایف امین و د. محمد صالح عبدالله سلیمان*
* پشکا زمانی کوردی، کولیژا زمانان، زانکویا دهوك، هه‌ریما کوردستانی-عیراق
** پشکا زمانی ئینگلیزی، کولیژا زمانان، زانکویا دهوك، هه‌ریما کوردستانی-عیراق
(میتروویا وه‌رگرتنا فه‌کولینی: 13 تیرمه، 2020، میتروویا وه‌زامه‌ندیا به‌لافکرینی: 2 شوبات، 2021)

پوخته

خستنه‌پال په‌یوه‌ندیه‌کا ریژمانیه. د گه‌له‌ک زمانین جیهانیدا هه‌یه، به‌لی د هه‌ر زمانه‌کیدا فورم و پروسیسا خوه‌یا ریژمانی یا جودا هه‌یه. زمانی کوردی ب گشتی ئیک ژ ته‌وان زمانانه‌یین کو خستنه‌پال تیدا ده‌یته‌بکاره‌یان بو مه‌زنکرنا گرییا نافی، به‌لی هه‌ر دیالیکنه‌کی تاییه‌تمه‌ندیا خوه‌هه‌یه. نه‌ف بابته‌ه د گوفه‌را به‌هدینیدا ب شیوه‌کی تیر و ته‌سه‌ل نه‌هاتیه فه‌کولین، له‌ورا مه‌ه‌ولدايه‌ تاییه‌تمه‌ندیین خستنه‌پالی و نه‌رکین مورفیما خستنه‌پالی دیاربکه‌ین ب شیوه‌کی وه‌سفی ب رییا فافارتنا پیکهاتین خستنه‌پالی و دیارکرنا جورین نه‌فان پیکهاتان. نه‌م گریمانه‌ دکه‌ین کو ژ لایئ سینتاکسیفه‌ گرییا خستنه‌پالی هه‌یه و دشیاندايه‌ به‌یته‌پارچه‌کرن بو دوو جورین گرییان، گرییا (PP) و گرییا (CP) ل دو‌ف جورئ پیکهاتان خستنه‌پالی و نه‌وی نه‌رکی نیشانین خستنه‌پالی بجه‌ده‌ینت، بو نه‌لجام گه‌هاندنا نه‌فی گریمانی، مفا ژ یاسایین (X-bar) ی شروفه‌کرنا گرییان هاتیه‌وه‌رگرتن و شروفه‌کرنا رستی دچارچو‌فی به‌رنامی که‌مینه‌دا (مینمالیزم پروگرام- MP) هاتیه‌شروفه‌کرن کو رسته‌وه‌ک گرییا تافی (TP) هاتیه‌ه‌ژمارتن و بکه‌ری وی ل جهی سپیسیفایه‌ری و ته‌واوکه‌ری وی گرییا کاریه‌(VP). ل دو‌ماهیا فه‌کولینی چه‌ند نه‌لجام هاتینه‌دیاکرن، ژ وانژی مورفیما خستنه‌پالی دوو نه‌رکین ریژمانی دبینت، نه‌رکی به‌رنا‌فی و نه‌رکی گه‌هینه‌ری.

لیستا هیما و کورتکریان:

CP: گرییا گه‌هینه‌ری، DP: گرییا دیارکه‌ری، TP: گرییا تافی، IZp: گرییا ئیزافی/خستنه‌پالی، Spec : سپیک/دیاریکار، Comp: ته‌واوکه‌ر، N: نا‌ف، LF: فورمی لوجیکی، DS: ناستی ژنا‌فدا، NP: گرییا نافی، SS : ناستی سه‌رفه، PF: فورمی فونه‌تیکی، PP: گرییا به‌ند یان به‌رنا‌فی، VP: گرییا کاری، x: سه‌ره، n: نا‌ف، نی.خ: نیشانا خستنه‌پالی.

کلیمین لیکولینی: خستنه‌پال، گرییا گه‌هینه‌ر، گرییا به‌رنا‌فی

پیشه‌کی

مورفیما خستنه‌پالی ب فورمین مورفولوجی یین جودا جودا (مورفیمین نفشی و کومکرنی) ده‌ردکه‌فیت. نه‌و گرییین مورفیمین خستنه‌پالی تیدا، هاتینه‌پولینکرن و ل دو‌ف نه‌فی پولینکرنی جیاوازیین ریژمانی و واتایی یین

خستنه‌پال ژ ته‌وان بابته‌تین ریژمانیه یین کو د سنوری گرییا نافی یا مه‌زنکریدا ده‌یته‌دیتن و ب رییا مورفیمین خستنه‌پالی ده‌یته‌نواندن.

به‌ندی چواری: پیکهاتین خسته‌پالی ژلایئ
سینتاکسیقه هاتینه‌شروقه‌کرن و گریئا
خسته‌پالی هاتیه‌ده‌ستیشانکرن و دابه‌شکرن بو
دوو جورین گرییان (PP) و (CP) ل دوڤه‌ئوی
ئه‌رکی نیشانین خسته‌پالی ئه‌نجام ددهن. ل
دوماهیی ئه‌نجام ب چهند خالان
هاتینه‌دیارکرن.

1-1: تیگه و نافلیکرن:

- ریژمانزاین کورد بو ئه‌فی کریارا ریژمانی
چهند زاراڤ بکارهینابنه، وهک
- 1- دانه‌پال
  - 2- خسته‌سه‌ر
  - 3- خسته‌پال
  - 4- ئیزافه

بو ئیکلاکرنان زاراڤان ب شیوه‌کی
زانستی دی په‌نایی بو پیناسا ئه‌فی کریاری د
زمانین بیانیدا بهین، چونکی چ ژیده‌رین
کوردی ب وی شیوی به‌فرهه ل سه‌ر ئه‌فی
بابه‌تی لیکولین نه‌کریه. زمانفانین عه‌ره‌ب
زارفی (الاضافة) بکاردهین (1) و گه‌له‌ک
فه‌کولین ل سه‌ر ئه‌فی بابته‌تی کریه و
پیناسه‌کریه، بو نمونه (ابن هشام) ی ب ئه‌فی
ره‌نگی پیناسه‌کریه: دانه‌پالا (اسناد) ناقه‌کیه بو
ناقه‌کی دی. {ابن هشام، 1978: 394}.

(مصطفی غلفان) دییژیت: ئیزافه ژلایئ
واتاییقه، دانه‌پالا (اسناد) تشته‌کیه بو تشته‌کی
دی {مصطفی غلفان، 2010: 187} به‌لی
(سیبویه) دی د په‌رتوکا (الکتاب) دا بو مه‌به‌ستا

ئه‌فی مورفیمی داتایین مه‌ دا
هاتینه‌ده‌ستیشانکرن. ئه‌م گریمانه دکه‌ین کو
دشياندايه ئه‌ف مورفیمه ببه‌ سه‌ره بو گریئا
خسته‌پالی و پتر ژئه‌رکه‌کی بگیرن، وه‌کو
ئه‌رکی به‌رنافی و ئه‌رکی گه‌هینه‌ری و د
ئه‌نجامدا نواندنا گریئا به‌رنافی و گریئا
گه‌هینه‌ری بکه‌ن، له‌ورا نارمانجا مه‌ ئه‌وه کو
خواندنه‌کا دروست بو ئه‌وان گرییان بکه‌ین
ئه‌وین مورفیمین خسته‌پالی تیدا هه‌ی،
هه‌روه‌سا دی ئه‌رکین ریژمانی یین ئه‌فی
مورفیمی د گرییدا دیارکه‌ین ب ریئا دیارکرن
ئه‌وان پیکهاتین جوداجودا یین ئه‌ف مورفیمه
تیدا ده‌ینه‌دیتن.

نومین ئه‌فی لیکولینی ژ ناخفتنا روژانه یا
گوڤه‌را به‌هدینی هاتینه‌وه‌رگرتن. شروقه‌کرن
گرییان ل دوڤه‌ یاساین پیکهاتا گرییی یین (X-
bar) ی هاتیه‌ئه‌نجامدان د چارچوڤی به‌رنامی
که‌مینه‌دا (MP).

بابته‌ل سه‌ر چوار ته‌وه‌ران
هاتیه‌دابه‌شکرن:

به‌ندی ئیکی: تیگه و پیناسا خسته‌پالی
هاتیه‌دیارکرن. د ئه‌فی به‌ندیدا ئه‌و زاراڤین
جوداجودا ده‌ینه‌بکارهینان بو ئه‌فی پروسی
هاتینه‌ئیکلاکرن.

به‌ندی دوئ: پیکهاتین خسته‌پالی ژلایئ
پیکهاتییقه هاتینه‌ده‌ستیشانکرن.

به‌ندی سیی: جورین پیکهاتین خسته‌پالی
هاتینه‌فأفارتن و ده‌ستیشانکرن.

بنیرین، دی دیار بیت کو زارافی (خستنه‌سه‌ر) ده‌قاو دهق ژ زمانی عه‌ره‌بی هاتیه‌وه‌ر گیران به‌رامبه‌ر زارافی (الچافه). ب بوجونا مه زارافی (خستنه‌سه‌ر) تیگه‌هی زی‌ده‌کرنی دیار دکه‌ت (هر وه‌کو دیناسین ژوریدا ئاماژه بی هاتیه‌دان)، نه‌فه‌ژی ژلایی زمانیه‌ شاشیه، چونکی رامانا زی‌ده‌کرنی و خستنه‌پالی ژ ئیک جودانه. و ژلایی تیگه‌هی ژیفه‌ خستنه‌سه‌ر دی هر که‌ره‌سته‌کی چ ل به‌ری نافی یان ل پشت نافی (د گریا نافیدا) بخوفه‌گرت، نه‌فه‌ژی شاشیا ری‌زمانیه. ده‌باره‌ی زاراقین (دانه‌پال) خستنه‌پال) دو زاراقین گونجاینه بو نه‌فی پروسی، به‌لی زارافی (خستنه‌پال) زاراقه‌کی گشتگیره و د دیالیکتین سه‌ری و نافه‌راستدا ده‌یته‌بکاره‌ینان، به‌روفازی زارافی (دانه‌پال) کو تا راده‌کی ل ده‌قه‌رین به‌هدینان ده‌یته‌بکاره‌ینان، له‌ورا ئهم ب فه‌ر دینین زارافی (خستنه‌پال) به‌یته‌بکاره‌ینان و گشتاندن.

2- پیکهاتین خستنه‌پالی ژ لایی پیکهاتیه:

پیکهاتین خستنه‌پالی ئه‌وان گریین نافی یین مه‌زنکری بخوفه‌دگرن، ئه‌وین دوفه‌لانکی ب رییا خستنه‌پالی (نیشانین خستنه‌پالی) ب سه‌ره‌یفه‌ گری‌دده‌ن.

خستنه‌پال د گه‌له‌ک زماناندا هه‌یه وه‌کو زمانی عه‌ره‌بی و ئینگلیزی و تورکی و فارسی و کوردی و... هتد. د زوربه‌یا فان زماناندا نیشانین خستنه‌پالی هه‌نه، د زمانی کوردی ژیدا

(زی‌ده‌کرن) ی بکاره‌ینایه و گوتیه: (ده‌می) مروقه‌ک ل باژیره‌کی ده‌یته‌زی‌ده‌کرن دبیته خه‌لکی وی باژیری یانژی هه‌ر نافه‌کی زی‌ده‌که‌ی ل وه‌لاته‌کی یان گه‌ره‌که‌کی یانژی بنه‌ماله‌کی) (سیبویه، 1973: 325). هه‌روه‌سا (ئیزافه ئانکو زی‌ده‌کرن په‌یفه‌کی ل سه‌ر په‌یفه‌کا دی) {Hasan,A.K.,2010:6}

تراسک (Trask) ب نه‌فی ره‌نگی پیناسه‌کریه: (ئیزافه تیرمه‌که د ری‌زمانا هنده‌ک زماناندا ده‌یته‌بکاره‌ینان بو پیکهاته‌کی کو تیدا نافه‌ک دبیته خودان یان دیار که‌ر بو نافه‌کی دی یان فریره‌کا دیت، ب تاییه‌تی ده‌می نیشانه‌کا ئاشکرال دوماهییا نافی خودانی (خواه‌ندار یان دیار که‌ر) د نه‌فی په‌یوه‌ندیی دا هه‌بیت). {Trask,R.,1993:149}

د ژیده‌رین کوردیدا ((خستنه‌پال: به واتای شتیکی دیار یا جیگیر شتیکی هه‌مان چه‌شنی یاخود به پچه‌وانه‌وه: شاروه یا بزوی بو زیاد بکری یاخود نزیکی بخریته‌وه)) {میدیا مراد، 2009: 84}

ب نه‌فی شیوه‌ی تیگه‌هی (الاضافه) بو دوو رامانان هاتیه‌دیارکرن، ب رامانا (اسناد) کو د کوردیدا زاراقین (دانه‌پال/خستنه‌پال) به‌رامبه‌ر نه‌فی تیگه‌هیه و ب رامانا (اضافه / زیاده) ئانکو زی‌ده‌کرن کو زارافی (خستنه‌سه‌ر) ژ لایی هنده‌ک زمانانانقه بو هاتیه‌دانان. نه‌گه‌ر ب هویری ل فان زاراقان

دهينه زيده كرن. نهؤ نيشانه ريككه فتنى ل گهل
 نافي دوفه لانكي دكهن هر وه كو غونين ل
 سهري، (ي) ل دوماهيا (ريقه بهري) و (ي) ل
 دوماهيا (بيريفاني) و (ان) ل دوماهيا
 (زه نكين).

نیشانا خستنه پالی د دیالیکتا نافه راستدا
 (ی) و (ه) یه. نهؤ نيشانه ريككه فتنى ل نافي
 سهري ناکه ت، ب نهؤ رهنگي:

- دهر گای ژووره که
  - په رتو که کانی نه سرین
  - کچی/کورپی نازاد
  - مه ره لاوازه که
- هر وه کو د فان غووناندا دیاردیت کو نافي
 می و نافي نیر و نافي کوم هه مان نيشانا
 خستنه پالی و هر دگریت، نهؤ نهؤ ژي ژ تاييه تمه نديين
 نهؤ دیالیکتیبه.

هه می جورین نافي پشکداري د پیکهاتا
 خستنه پالی د کهن، چ وهك سه ره یان
 دوفه لانك، ب نهؤ رهنگي:

نيك: - نافي بونه وهران:
 ا- ن. گشتی + نی. خ + ن. گشتی = گوفارا

زانکویي
 ب- ن. گشتی + نی. خ + ن. تاييه تي =
 پیئوسی نازادی

ج- ن. گشتی + نی. خ + ن. مه عنه وی =
 خانبي بابيني

د- ن. گشتی + نی. خ + نافي جهی =
 هافینگه هیئ سلیماني

نهؤ نيشانه هه نه بهلی هر ئیک ژ دیالیکتا
 نافه راست و دیالیکتا سهري یا زمانى کوردی
 تاييه تمه نديا خوه هه یه.

د زمانى کوردیدا پیکهاتا خستنه پالی گرییا
 نافي پهیدا دکه ت، چونکی سه ره نافه، بهلی
 دوفه لانك نافه یان هه فالنافه یان گرییه یان
 لارسته یه، ب نهؤ رهنگي:

1- ناؤ + نی. خ + ناؤ

بو نمونه: - کولیزا زمانان

- بهرهمی نازادی

ئیک ژ تاييه تمه نديين پیکهاتا خستنه پالی د
 گو فه را به هدینیدا نه وه کو نه و نيشانين
 خستنه پالی بين دوفه لانكي ب نافي سه ره یقه
 گریدده ت “ريككه فتنى ل گهل نافي سه ري
 دكهن و ل دوفه نقش و ژماری دهينه
 گوهورين، نه گهر نافي سه ري (کول
 ده ستيکی دهيت) بی نیر و تاك بیت، نيشانا
 (ي) ب دوماهيا نافي دهينه زيده كرن و
 نيشانا (ا) ل دوماهيا نافي می و تاك و
 نيشانا (ين) (2) ل دوماهيا نافي کوم (نیر و می)
 دهيت. بو نمونه:

- کورپی ريقه بهري

- کچا بیريفاني

- کورپن زهنگيان

نافي دوفه لانك ژي نيشانين دوخی تيان
 و هر دگریت. نيشانا (ی) بو نافي نیري تاك و
 (ي) بو نافي می بی تاك و نيشانا (ان) بو نافي
 کوم (نیر و می) ل دوماهيا دوفه لانكي

ه- ن. گشتی + نی. خ + ناڤی ځه می = قوتابخانا ئیتاران	أ- ن. مه عنه وی + نی. خ + ن. گشتی = پهروه ردا مالی
و- ن. گشتی + نی. خ + ناڤی ځه می = ریسا مرنی	ب- ن. مه عنه وی + نی. خ + ن. تاییه تی = هیڤیا شربنی
س- ن. گشتی + نی. خ + ناڤی ځه می = شولا ترسی	ج- ن. مه عنه وی + نی. خ + ناڤی ځه می = خه ونین نازادی
ح- ن. گشتی + نی. خ + ناڤی ځه می = بکه ر/بهر کاری = تاوانا بکوژی/کوشتی ناڤی ځه می تاییه تی ژی ئه فی رولی دبینت:	د- ن. مه عنه وی + نی. خ + ناڤی ځه می = نازادیا وه لاتان
أ- ن. تاییه تی + نی. خ + ن. گشتی = نه سرینا مه دره سی	ه- ن. مه عنه وی + نی. خ + ناڤی ځه می = ئومیدا پاشه پروژی
ب- ن. تاییه تی + نی. خ + ن. تاییه تی = نازادی عه مری	و- ن. مه عنه وی + نی. خ + ناڤی ځه می = نازادیا کار کرنی
ج- ن. تاییه تی + نی. خ + ن. مه عنه وی = شرینا خزمه تگوزایان	س- ن. مه عنه وی + نی. خ + ناڤی ځه می = خه لا ده سته پیکي
د- ن. تاییه تی + نی. خ + ناڤی ځه می = نه سرینا هه ولیری	ح- ن. مه عنه وی + نی. خ + ناڤی ځه می و بهر کاری = خه ما روژنامه نفیسان دوو: ناڤی ځه می
ه- ن. تاییه تی + نی. خ + ناڤی ځه می = نازادی دو هی	أ- ناڤی ځه می + نی. خ + ن. گشتی = بنی داری
و- ن. تاییه تی + نی. خ + ناڤی ځه می = نه سرینا ناخفتنی	ب- ناڤی ځه می + نی. خ + ناڤی ځه می = سه ری ژووری
س- ن. تاییه تی + نی. خ + ناڤی ځه می = شقانی دز	ج- ناڤی ځه می + نی. خ + ن. تاییه تی = ته نشتا کاوهی
ح- ن. تاییه تی + نی. خ + ناڤی ځه می = بکه ر/بهر کاری = نه سرینا وینه گری	د- ناڤی ځه می + نی. خ + ناڤی ځه می = سه ری روژی
ده رباره ی ناڤی ځه می مه عنه وی ب هه مان شیوی ناڤین دی ئه فی رولی دبینت:	ه- ناڤی ځه می + نی. خ + ناڤی ځه می = جهی سیداره دانی

- و- نافي جهي + ني.خ + نافي ژيدهر =
سهری پرسی
- س- نافي جهي + ني.خ + نافي مه عنه وي =
سهری خه مان
- ح- نافي جهي + ني.خ + نافي بکهر و
بهر کاری = ره خي بکوژی
- سي- نافي ده مي:
- أ- نافي ده مي + ني.خ + ن.گشتي = روژا
نالای
- ب- نافي ده مي + ني.خ + نافي ده مي =
شه فا ئه يني
- ج- نافي ده مي + ني.خ + ن. تايه تي = شه فا
نازادی
- د- نافي ده مي + ني.خ + نافي جهي = ده مي
هه وليري
- ه- نافي ده مي + ني.خ + نافي کاری =
وه ختي نفستي
- و- نافي ده مي + ني.خ + نافي ژيدهر = روژا
ره في
- س- نافي ده مي + ني.خ + نافي بکهر و
بهر کاری
- = سپيدها بينه ران
- ح- نافي ده مي + ني.خ + نافي مه عنه وي =
سه عه تا خه وي
- چوار- نافي کاری:
- أ- نافي کاری + ني.خ + ن.گشتي = چونا
حه جي
- ب- نافي کاری + ني.خ + نافي کاری =
بیره يانا هه لکه فتنان
- ج- نافي کاری + ني.خ + ن. تايه تي =
کوشتنا نازادی
- د- نافي کاری + ني.خ + نافي جهي = چونا
دهر فه
- ه- نافي کاری + ني.خ + نافي ده مي =
فيکرنا سهر ده مي
- و- نافي کاری + ني.خ + نافي ژيدهر =
گرتنا دزان
- س- نافي کاری + ني.خ + نافي بکهر و
بهر کاری = ناشابوونا خه باتکه ران
- ح- نافي کاری + ني.خ + نافي مه عنه وي =
هه بوونا باوهر يي
- 5- نافي ژيدهر:
- أ- نافي ژيدهر + ني.خ + ن.گشتي =
بهريژيرين کوردان
- ب- نافي ژيدهر + ني.خ + نافي ژيدهر =
ترسا پرسی
- ج- نافي ژيدهر + ني.خ + ن. تايه تي =
ترسا نازادی
- د- نافي ژيدهر + ني.خ + نافي ده مي =
دزي وه ختي
- ه- نافي ژيدهر + ني.خ + نافي جهي =
پرسا پاريز گه هي
- و- نافي ژيدهر + ني.خ + نافي بکهر و
بهر کاری = ره فا بکوژی

- س- نافي ژېده‌ري + ني.خ + نافي كاري =
 - كوره‌كه‌م
 ده‌سټپيكا ئيشاني
- ح- نافي ژېده‌ري + ني.خ + نافي مه‌عنه‌وي =
 د به‌هدينيدا دوو كومه‌لين جهنافين كه‌سي
 هه‌نه، كومه‌لا (من-مه، ته-هه‌وه، وي/وي-
 وان) و كومه‌لا (ئه‌ز-ئه‌م، تو-هون(هوين)،
 ئه‌و-ئه‌و). بتني كومه‌لا جهنافين (من-مه،
 ته-هه‌وه، وي/وي-وان) دېنه دوفه‌لانكيين
 پشتي سه‌ره‌ي "چونكي كومه‌لا (من) دوخي
 تيان هه‌يه، به‌لي كومه‌لا (ئه‌ز) د دوخي
 راسته‌وخودا ده‌ر دكه‌قيت، ژبه‌ر ئه‌في چ جاران
 پشتي نافي ده‌رناكه‌فن د پيكه‌هاتا خسته‌نپاليدا.
 وهك:
- د- نافي بكه‌ر/به‌ر كاري + ني.خ + نافي
 ده‌مي = بينه‌رين ئه‌فرو
 ه- نافي بكه‌ر/به‌ر كاري + ني.خ + نافي جهي
 = نوينه‌رين هه‌ريمي
 و- نافي بكه‌ر/به‌ر كاري + ني.خ + نافي
 كاري = نه‌نجامده‌رين فه‌كوليني
 س- نافي بكه‌ر/به‌ر كاري + ني.خ + نافي
 ژېده‌ري = نفيسه‌رين ده‌سټپيكي
 ح- نافي بكه‌ر/به‌ر كاري + ني.خ + نافي
 مه‌عنه‌وي = بانگخوازين ناشتي
- 2- نافي + ني.خ + جهناف
 جهنافين سه‌ر به‌خو دېنه دوفه‌لانك (ل دوفه
 ياساي ل سه‌ري)، به‌لي جهنافين لكاي نابنه
 دوفه‌لانك بو نافي، به‌لي د ديالېكتا ناقه‌راستدا
 كومه‌لا جهنافين لكاو(م-مان، ت-تان، ي-
 يان) وهك دوفه‌لانكيين پشتي سه‌ره‌ي
 ده‌ينه‌بكاره‌يان، وهك:
- د- ده‌ستي من
 - گوهاري وي
 هه‌روه‌سا كومه‌لا جهنافي خويي دېته
 دوفه‌لانكي پشتي سه‌ره‌ي. وهك:
 - ده‌ستي خوه
 - گوهاري خوه
 ده‌مي جهنافين سه‌ر به‌خو و خويي دېنه
 دوفه‌لانك بو نافي، په‌يوه‌نديا خاوه‌نداريتي د
 فان پيكه‌هاتاندا دده‌ته‌ديار كرن. نانكو (جهنافي
 (خوه) دېته جهنافي خاوه‌نداريتي ل ده‌مي
 پشتي مورفيمين خسته‌پالي ده‌يت) {بنيره:
 { Ibrahîm Zaxoyî, 1998:77
 ديسا جهنافي پرسياريتي (كي، چ) دېنه
 ديار كه‌رين پشتي سه‌ره‌ي. وهك:
 - په‌رتوكا كي
 - په‌رتوكا چ

3- ناؤ + نی.خ + هه‌فالناؤ

- دیواری بند

- ... جه‌مه‌دانیت سور... {محمد سلیم سواری، 2005: 252}

4- ناؤ + نی.خ + گری

- دیواری ل سهر به‌فری

- ... زه‌لامیت ب چه‌ک... (هه‌مان ژیدهر، 2005: 250)

- ... شیفکا بن زه‌قییت گوندی... (هه‌مان ژیدهر: 250)

5- ناؤ + نی.خ + لارسته

- ... تشقی ئەم دزانین دی شروقه‌که‌ین و گه‌هین خه‌لکی {هه‌مان ژیدهر: 278}

3- جورین پیکه‌تین خسته‌پالی:

د زمانی کوردیدا فه‌کولینین تایه‌ت بو جورین خسته‌پالی نه‌هاتینه نه‌جامدان، دی هه‌ولده‌ین جورین خسته‌پالی ل دوؤ ئه‌رک و پیکه‌تا خسته‌پالی دیار که‌ین:

أ- خسته‌پالا ناغان:

خسته‌پالا ناغان پیکه‌تین (ناؤ + نی.خسته‌پالی + ناؤ/جه‌ناؤ) بخو‌فه‌دگریت. ئانکو ئەؤ جوری خسته‌پالی په‌یوه‌ندیا د نا‌به‌را دوو ناغاندا دیارد که‌ت. ئەؤ په‌یوه‌ندیه‌ ده‌رپرینی ژ چهند مه‌به‌ستان د که‌ت، وه‌کو مه‌به‌ستین دیار کرنا خاوه‌نی و ژیدهری و بکه‌ری و ... هتد. لپه‌ی ئان مه‌به‌ستین جودا، دی خسته‌پالا ناغان دابه‌شی چهند جوران

که‌ین {بنیره: فیان ئیبراهیم، 2015: 141-144}

1- خسته‌پالا خاوه‌نداریتی (possessive Genitive):

د پیکه‌تا خاوه‌نداریتیدا بابه‌ته‌ک و خودانی وی ده‌ینه‌نیشانان. بو نمونه:

- خانیی ئارامی

- موبایلا من

د خسته‌پالا خاوه‌نداریتیدا زوربه‌ی جاران نا‌قی دووی نا‌فه‌کی تایه‌ته، وه‌کو:

- بازنی نه‌سرینی

- ده‌ستی شقانی

لی هنده‌ک جاران نا‌قی گشتیژی فی رولی دبینیت، وه‌کو:

- ملکی ده‌وله‌تی

- پارێ خه‌لکی

هه‌روه‌سا کومه‌لا جه‌ناقین که‌سی (من-مه، ته-هه‌وه، وی/وی-وان) و جه‌ناقێ

خوه‌یی (خوه‌ش) و جه‌ناقین پرس (کی، چ) دبنه‌ خاوه‌ندار:

- کوری مه

- کچا خوه

- کتیپین کی

2- خسته‌پالا وه‌سفی:

ئه‌ؤ جوری خسته‌پالی په‌یوه‌ندیا وه‌سفی د نا‌به‌را هه‌ردو ناغاندا دیارد که‌ت. د ئه‌قی

جوری پیکه‌تیدا (د به‌هدینییدا) نا‌قی ئیکی ژ نا‌فه‌کی (مه‌عنه‌وی) نه‌ساده ژ (هه‌فالناؤ +

پاشگر (ی/اتی/اهی/ای) هاتیه دروستکرن،
بو نمونه:

- دریژاها ریکی

- زه راتیا مرنی

- باشیین مروقی

- قه نجیین وان

- نه خوشیین ژیانی

3- خستنه پالا کارای (که سی):

خستنه پالا کارای ب شیوه کی نه راسته و خو
ناماژی ب نه انجامده ری کاره کی دکته. سهره
د نه فی پیکه اتیدا نافی کاری (تیپه پهر) ه. بو
نمونه:

- هاتنا گه شتیاران

- ناماده بوونا هه وه

- گیروبوونا نه انجامان

د فان نموناندا، (هاتنا گه شتیاران) ناماژی
دکته کو (گه شتیار هاتینه)، ههروه سا د نمونا
دویدا (ناماده بوونا هه وه) ناماژی دکته کو
(هوین ناماده بوونه) و نمونا (گیروبوونا
نه انجامان) ناماژی ب (نه انجام گیروبوونه)
ددهت.

4- خستنه پالا بهر کاری:

نه ف خستنه پاله ب شیوه کی نه راسته و خو
ناماژی ب کارلیکری یان بهر کاری دکته،
سهره د نه فی پیکه اتیدا ژ نافی کاری (تیپه)
پیکدهیت، بو نمونه:

- نه انجاماندا هه لبژاردنان

- به لافکرنا پروپاگه ندهیان

- پیشوازی سهروکی

د فان نموناندا، گرنگی ب دیار کرنا
بهر کاری دایه، (نه انجاماندا هه لبژاردنان)
ناماژی دکته کو (هه لبژاردن هاتینه/دی
هینه نه انجامان). ههروه سا (به لافکرنا
پروپاگه ندهیان) ناماژی ب (پروپاگه نده
به لافکرنا/دی به لافکرنا) دکته. (پیشوازی
سهروکی) ناماژی ب (سهروک
هاتیه پیشوازی کرن) دکته

5 - خستنه پالا پارچه دار:

د نه فی خستنه پالیدا نافی سهره په یوه نندیا
به شی (پارچه) ی ل گه ل گشت (هه می)
دیاردکته. نه ف هه بو نافی نه هژمی
دهیته بکارهینان [Adams, 2009; 1]

- کیزی پرته قالی

- دندکا برنجی

- چپکین نافی

نافین (کیزی، دندک، چپک)
ناهینه هژمارتن و به شه کن ژ هه می (پرته قال
برنج، نافی)

6- خستنه پالا ژیده ر:

د نه فی جوری خستنه پالیدا ژیده ری نافی
ئیکی (سهره ی) دهیته دیار کرن. نافی دوی
ژیده ری بهر هه مهینان و دروستکرنا نافی ئیکی
دیاردکته، بو نمونه:

- گوستیرا زیری

- بیکا لاستیکی

- قوری شیشه ی

- د څان نموناندا ناڅین دوی (زیږ، لاستیک، شیشه) ژیده‌ری دروستکړنا ناڅین (گوستیر، بیک، قوری) دیار دکه‌ت. ټانکو گوستیر ژ زیږی و بیک ژ لاستیکی و قوری ژ شیشه‌ی هاتیه‌دروستکړن. دبیت د څی پیکه‌تیدا ژیده‌ری ټوی جهی لی هاتیه‌دروستکړن بهیته دیارکړن، بو نمونه:
- ترومبیلین ټمیریکی
– جلکین تورکی
- د څان نموناندا جهی (ژیده‌ری) چیکړنا (ترومبیل و جلک) ان هاتیه‌دیارکړن.
7- خسته‌پالا تاییه‌تکړنی (تخصی):
- د ټه‌څی جوری خسته‌پالیدا ناڅی دوی (دوڅه‌لانک) ناڅی ټیککی (سه‌ره) تاییه‌ت دکه‌ت. ناڅی دوی (دوڅه‌لانک) نایته مروڅیان خودان {سمیره عبدالسلام، 2006: 33} بو نمونه:
- گوفارا زانکوی
– دوکانا ټه‌رزاقی
– باجا ده‌رامه‌تی
- د څان نموناندا مه‌به‌ست پی گوفارا تاییه‌ته ب زانکویڅه و دوکانا تاییه‌ت ب ټه‌رزاقیڅه و باجا تاییه‌ته ب ده‌رامه‌تیڅه. هه‌روه‌سا دبیت مه‌به‌ستا ده‌مه‌کی تاییه‌ت بگه‌هینیت {سمیره السلام، 2006: 34} وه‌کو:
- سهرمایا زڅستانې
– بانگی ټیڅاری
– ټاگری نه‌وروزی
- تاقین بهاری
د څان نموناندا مه‌به‌ست پی: سهرمایا تاییه‌ته ل ده‌می زڅستانې و بانگی ل ده‌می ټیڅاری و ټاگری ل ده‌می نه‌وروزی و تاقی ل ده‌می بهاری.
- دیسا دبیت مه‌به‌ستا جهه‌کی تاییه‌ت دیارکته، وه‌کو:
- ټاڅا روبری
– چیاپین کوردستانې
- هه‌روه‌سا مه‌به‌ستا هو و هوکاری دیار دکه‌ت: {هه‌مان ژیده‌ر: 34}
- سزایی دزیکه‌ری
ټانکو ټه‌و سزایی ب ټه‌گه‌را دزیی
هه‌روه‌سا ناڅی سه‌ره دهیته‌پالیدان ب ناڅه‌کی بری یان چه‌ندی:
- بهایی هزاره‌کی
سه‌ره‌رای څان جوران د به‌هدینیدا، دی بینین کو جوره‌کی نوو هاتیه د ناڅه‌ټه‌څی گوڅه‌ریدا بو مه‌به‌ستا ناڅلیکړنی ب دوو شیوازان:
- 1) ژ ټه‌نجامی وه‌رگیرانا ده‌قاوده‌ق ژ زمانین عه‌ره‌بی و ټینگلیزی، بو نمونه:
سولاڅ مارکیت، مازی مول، هوتیل شان، بلان بازار، ... هتد.
- به‌لی جوداهیا څان پیکه‌تان ل گهل جورین دین خسته‌پالی ټه‌وه کو ناڅی سه‌ره نیشانین خسته‌پالی وه‌رنه‌گرتینه و ناڅی دوڅه‌لانک نیشانین دوخی تیان وه‌رنه‌گرتینه، ب ټه‌څی

چهندي ب هيچ شيوه كي ل گهل ياسايين ريزمانا كوردي ناگونجن.

(2) ب ريبا لادانا نيشانين دوخي تيان:

د هندهك دهفوكين گوفهرا بههدينيدا دهمي نافه كي تاييهت (يان گرييهك) دبيته دوغه لانكي نافي، نيشانين دوخي تيان ناهينه دهربرين، وهكو: (كورپ بههزاد) ل جهي (كورپ بههزادي) و (خهلكي دهوك) ل جهي (خهلكي دهوكي) بهلي نهف ديارده نهو بتني ل گهل نافي تاييهت ناهيت، بهلكو بو ههمي جورين نافي بو مهبهستا نافيكرني مفا زي هاتيه وهرگرتن، ب نهفي چهندي پهيوهنديه كا دي پهيدا دكهت د گوفهرا بههدينيدا، وهكو پهيوهنديا (نافليكرني) داکو بهيته جوداكرن ژ پهيوهنديين دي، بو نمونه:

– زانکویا دهوكي زانکویا دهوك

– پيشانگه‌ها سي برايان پيشانگه‌ها سي برا د ريزمانا بهههمهينان و فه گوهازتنييدا دبیت چهند پيکهاتهك ژلايي فورميفه ههفگرتي بن، بهلي پتر ژ پيکهاته كا ژنافا ههبيت، ب نهفي چهندي فهديتا ژيدهری پيکهايتين خستنه پالي دبيته نه گهري تيگه هشتنا پهيوهنديين سينتاكسي د وان پيکهاتاناندا.

(بنيره: Jibreen, M.K.H, 1997:55)، بو نمونه (زانکویا دهوكي) د ناستي ژنافا دوو مهبهستين جودا دهر دبريت:

1- زانکول دهوكي

(خستنه پالا تاييه تيكرني)

2- زانکوب نافي (دهوكي) (نافليكرن)

يان د نمونا (پيشانگه‌ها سي برايان) دا مهبهستين:

1- پيشانگه‌ها سي برايان (خستنه پالا خاوه نديريتي)

2- پيشانگه‌ها سي برايان (سي برايان) (نافليكرن)

ههر وهكو دفان نموناندا ديار دبیت كو بو دهربرينا مهبهستا نافيكرني ههر ههمان پيکهايتين خستنه پالا خاوه نديري و تاييه تيكرني دهينه بكارهينان. ب نهفي چهندي لادانا نيشانين دوخي تيان وهك ئالافه كي نوو د گوفهرا بههدينيدا بو پهيوهنديا (نافليكرني) هاتيه داهينان داکو بهيته جوداكرن ژ پهيوهنديين (خاوه نديريتي و تاييه تيكرني و... هتد).

نمونه ژي د نهفي بواريدا د زورن ب تاييه تي بو نافيكرنا قوتابخانه و زانكو و كومپاني و نه خوشخانه و دهرمانخانه و دوكان و جهين فروشتنا دهرامه تي و كهلوپه لين جودا و ... هتد. وهكو:

– نه سواقيت ربيع

– زانکویا نه روز

– مارکيتا سولاؤ

– كومپانيا زانار

– قوتابخانا ميديا

– دهرمانخانا سه عد

– خارنگه‌ها به رههؤ

ب- خستنه پالا سالو خدهر:

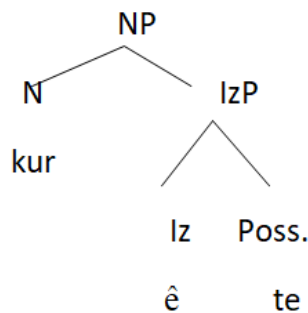

* - من کولاشی و پالتویی عهلیکی دیتن.
{ ههمان ژیدهر: 4 }

ب ئەفی رنگی نشانین خستنه پالی نه شین
ل گهل ناشی بهری خوه پیکهاته کی دروست
بکته، له ورا پیدفیه ل گهل دوفه لانکی
پیکهاته کی دروست بکته. گهره که نه و
پیکهاتا دهیته به ره مهینان گری بیت، چونکی
"ل دوڤه به مایی ریزمانا (X-bar) ی هه
که رسته کی د گرییدا نه بیته سه ره، گهره که
بیته گری" {Carrie, 2002: 144}.

زمانانان بوچونین جودا ل سه ره ئەفی جورئ
گریی هه نه، هنده ک ب گرییا دیار کهری
(DP) دده نه نیاسین {بنیره: مه حه مده دی مه حوی
و هنده کین دی، 2010: 54 - 55} و
هنده ک ب گرییا ئیزافی (Iz) {دده نه نیاسین.

ئهم بوچونا گرییا ئیزافی گونجایتر دبیین،
چونکی دوفه لانکی پشتی نشانین خستنه پالی
مه رج نیه ناڤ بیت، به لکو چیدبیت هه فالناڤ و
گری و لارسته بن، ژبه ره ئەفی نه گهری د فی
فه کولینیدا دی نشانانا خستنه پالی ل گهل
دوفه لانکی وه (گرییا خستنه پالی)
دهینه نیاسین. ب ئەفی رنگی:

دوفه لانک پشتی ناشی که ره سته کی ب
خورتی نیه. ئەڤه ژی وی چه ندی دگه هینیت
کو د گرییا نافیدا ته و او که ره سته کی ب
ناره زویه {Tallerman, 1998: 98} ب ئەفی
چه ندی نه و گرییا د بن پروژی گرییا نافیدا
دهیت، جهی ته و او کهری تژی دکته.
نشانین خستنه پالی روله کی گرنگ دبیین د
پیکهاتا خستنه پالیدا، چونکی نافه کی یان
هه فالناڤ و گرییا به ند و لارسته کا به ند ب
سه ره یقه گریددهن، هه ره ژبه ره ئەفی نه کی
نشانین خستنه پالی (نه کی گریدانی) هنده ک
زمانانان ب نشانین گریدهر (Linker)
دده نه نیاسین {بنیره: Haig, G., 2007: 1;
Strunk, J., 2010: 3; Toosarvandani, M.
& Urk, C., 2012: 1; Gailani, M. A. &
Yasin, M. S. & Hua, T. K., 2012: 189

{
ئیک ژ نه گهرین کو زمانانان نشانان ب
گریدهر ل قه له م بدهن، هه بوونا دویقه لانکه کیه
ل دوڤه نشان نیشانان. ب بوچونا
(Toosarvandani & Urk) نه گهر نشانین
خستنه پالی ل گهل دوفه لانک خوه پیکهاته کی
دروست نه کته" دی ل گهل ناشی بهری خوه
دروست کته، پاشی هه ردو ناڤین لیکدای
هه ره ئیک دی خستنه پالا خوه وه رگریت،
ئەڤه ژی دروست نیسه

Toosarvandani, M. &
{Urk, C., 2012: 4} وه کو:

* - ئەز کولاشی و پالتویی سپی دبیین.

- له‌شکهری مه = له‌شکهر ژ مه
- 2- خستنه‌پالا وه‌سفی: که‌سکاتیا باژپری = که‌سکاتی بو باژپری
- 3- خستنه‌پالا کارای: چونا حه‌جی = چون بو حه‌جی
- 4- خستنه‌پالا به‌رکاری: نه‌هیلا نا گه‌نده‌لیی = نه‌هیلا ن بو گه‌نده‌لیی
- 5- خستنه‌پالا پارچه‌دار: ره‌فده‌کا گورگان = ره‌فده‌ک ژ گورگان
- 6- خستنه‌پالا ژیدهر: گویزین ئه‌میریکی = گویز ژ ئه‌میریکا
- په‌نابه‌رین سوریا = په‌نابه‌ر ژ سوریا
- 7- خستنه‌پالا تاییه‌تکرنی: قافکی گولان = قافک بو گولان
- میژا زادی = میژ بو زادی
- ئاگری نه‌وروزی = ئاگر ل نه‌وروزی
- بایی پائیزی = بال پائیزی
- ب قی چه‌ندی بو مه‌دیاردبیت کو
- دشیاندايه به‌رناقیین (ژ، ل، بو، ب) ل جهی
- نیشانین خستنه‌پالی (ی، ا، یین)
- به‌ینه‌بکارهینان بی کو ئاریشین واتایی روبده‌ن.
- ئه‌ف‌جوری پیکهاتین خستنه‌پالی د زمانی
- عه‌ره‌بی و زمانی فارسیژیدا هه‌یه و ب نافی
- (الاضافة المعنوية) بناقدکه‌ن.
- بو نمونه: خاتم فضا = خاتم من فضا
- (عه‌ره‌بی)
- انگشتری سیم = انگشتر از سیم (فارسی)
- { سمیره عبدالسلام، 2006: 30 }

نیشانین خستنه‌پالی ئه‌رکین جودا دبیین د شان

پیکهاتاندا، بو نمونه د گرییا (دوکانا ئه‌رزاقی،

گوهاری زی‌ری) دا نیشانا خستنه‌پالی (ی)

ئه‌رکی به‌رناقی (ژ) نیشاندده‌ت، ئانکو (گوهار

ژ زی‌ری). د پیکهاتا (دیواری ل سه‌ر

به‌فری) دا نیشانا خستنه‌پالی (ی) ئه‌رکه‌کی

جودا تر نیشاندده‌ت کو ئه‌م دشین وه‌کو

(گری‌هر) هک بده‌ینه‌نیاسین.

ژ به‌ر شان ئه‌رکین جودا یین نیشانین

خستنه‌پالی ئه‌م پیشینی دکه‌ین کو گرییا

خستنه‌پالی بو دوو جوران به‌یته‌پارچه‌کرن،

گرییا به‌رناقی (PP) و گرییا گه‌هینه‌ری (CP)

ب ئه‌فی ره‌نگی:

1- گرییا به‌رناقی (PP):

د خستنه‌پالا نافاندا ره‌فتارا نیشانین

خستنه‌پالی ژ لایی سینتاکسیفه هه‌ر وه‌کو

ره‌فتارا به‌رنافانه ژ لایی پیدانا رولی واتایی و

پیدانا دوخی تیان بو ته‌واوکه‌ری، له‌ورا ئه‌م

وه‌ک گریمانه پیشینی دکه‌ین نیشانین

خستنه‌پالی ل گه‌ل دوغه‌لانکی نواندا گرییا

به‌رناقی دکه‌ن، چونکی (دشیاندايه د هنده‌ک

پیکهاتاندا نیشانا خستنه‌پالی لابه‌ین و ل جهی

وان به‌رناقان بکار به‌ینین {بنیره: سمیره

عبدالسلام، 2006: 204}

د هه‌ر جوره‌کی خستنه‌پالا نافاندا پیشینیا

به‌رناقه‌کی ده‌یته‌کرن، بو نمونه:

1- خستنه‌پالا خاوه‌نداریتی:

- کوری من = کور ژ من

گرّیا گه‌هینه‌ری (CP) ئەو گرّیه یا سه‌ره‌یی وی (C) کو ((ئەو رستانه‌ی پیکهاته‌یان ئالوزه، به‌هوی ئامرازیکی گه‌یه‌نه‌ره‌وه پارسته‌یه‌ک تیکه‌ل به روتانیان ده‌بیت. وا ته پارستانه به ئامرازیکی گه‌یه‌نه‌ر ده‌ست پیده‌که‌ن، که وه‌ک فریزیکی ته‌واو‌کاری (CP) ئاماژه‌یان پیده‌کری { صلاح حویز رسول، 2013: 29} ئانکو د رونا رستا نه‌ساده‌دا، ئەوان ئامرازین هه‌ر دو لارستان پیکه‌ه گریدده‌ن، بخوفه‌دگریت.

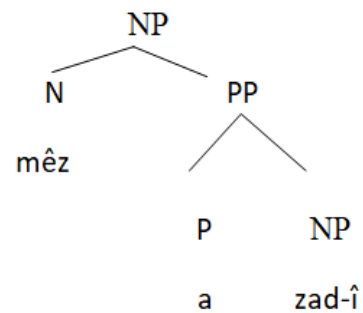
ئامرازین (کو، که) د زمانی کوردیدا وه‌کو دوو ئامرازین گه‌هینه‌هه هاتینه‌ده‌ستیشان‌کرن {بنیه‌ره: ک.ک. کوردویش، 1984: 356 و ئی‌براهیم عه‌زیز، 1979: 24}، چونکی ژ تابه‌تمه‌ندیان ئەفان ئامرازان ((ئو جوهره ئامرازانه‌ن، که دوو رسته‌ی ساده به‌یه‌که‌وه ده‌به‌سته‌وه‌یان رسته‌یه‌کی شوین که‌وتوو ده‌گه‌یه‌نه رسته‌ی سه‌ره‌کی له‌نیو رسته‌ی لی‌کدراوی شوین که‌وتوو‌خو‌ازدا، به‌م ئامرازانه‌ ده‌وتریت ئامرازی سینتاکسی، چونکه ئەو ئه‌رکه‌ی، که جی‌به‌جی ده‌که‌ن ده‌که‌ویته‌ ناو‌قالبی سینتاکسه‌وه)) {ئیراهیم عه‌زیز، 1979: 24} بو نمونه:

– وی ئەه‌ز دی‌تم کو من ره‌ز دکه‌زاخت. {صادق به‌والدین، 1978: 461}

زمانی کوردی هه‌شویی ل گه‌ل فان هه‌ردو زمانان هه‌یه، له‌ورا ئەم پیشینی دکه‌ین کو کوردان (ل گه‌ل عه‌ره‌ب و فارسان) مفاژ پروسا خسته‌پالی و هه‌رگرتیه وه‌ک ئیک ژ میکانزمین ئابوریکنی د زمانیدا (5). ئە‌گه‌ر ئەم ئەفان گرّیان وه‌ک گرّیین نا‌فی ل قه‌له‌م بده‌ین کو ب بو‌چونا مه‌ئه‌فه دروسته‌ه، دی‌ شروفه‌کرنا ئەفان گرّیان ب ئەفی ره‌نگی بیت:

– می‌زا زادی

ئە‌وه‌ گرّیه د ئاستی DS دا ب ئەفی ره‌نگیه:

هه‌ر وه‌کو د‌فی نمونه‌دا دیاردبیت کو ره‌فتارا نیشانا خسته‌پالی وه‌کو به‌رنا‌فیه ژلایی پیدانا رولی واتایی کو رولی ژیده‌ری بو گرّیا نا‌فی (زادی). هه‌روه‌سا دو‌خی تیان دبه‌خشیته گرّیا (زادی) کو ب ری‌یا مورفیمه‌ی (ی) هاتیه‌ده‌ربرین، چونکی ((ته‌واو‌که‌ری به‌رنا‌فی (د به‌هدینییدا) ب شیوه‌کی رونانی دو‌خی تیان ب ری‌یا نیشانیان مورفولوجی (ی، ی، ان) وه‌ر‌دگریت)) {ئیان ئیراهیم، 2015: 130-131}

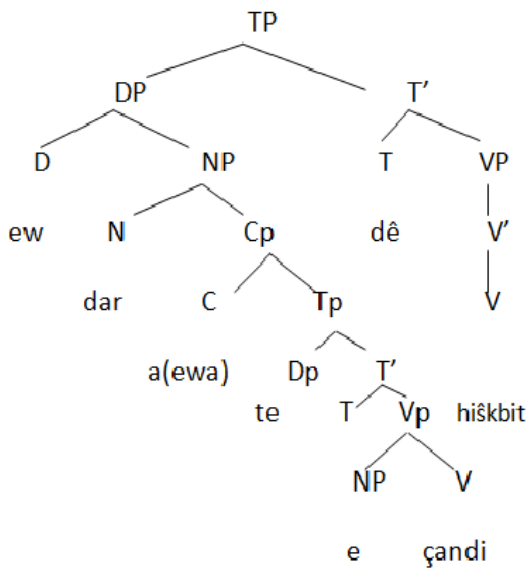
{131}

2 - گرّیا گه‌هینه‌ری (CP):

-ئەو دارا تە چاندی، دی هەشک بت.

هەژێ گوتییە کو ئەو پیکهاتین دی یین
خستنه‌پالا سالو‌خ‌ده‌ر وه‌کو:

- کورپ زیره‌ك

- ئەو زه‌لامی ل سهر بانى

د شیاندايه گریپین (ی زیره‌ك) و (ی ل
سهر بانى) وه‌کو گریپا گه‌هینه‌رى ره‌فتاری
دگه‌لدا بکه‌ین، چونکی دقان گریپاندا ئاماژه
هاتیه‌ کون کو:

- کورپ زیره‌كه

- ئەو زه‌لام ل سهر بانیه

واته‌ د ئاستی (DS) دا (زیره‌ك) و (ل
سهر بانى) لارسته‌نه، دبنه‌ ته‌واو کهر بو نیشانین

* - ئەو کانید هاتینه‌هه‌لبژارتن، دی ده‌ست
ب کارى خوه‌ که‌ن.

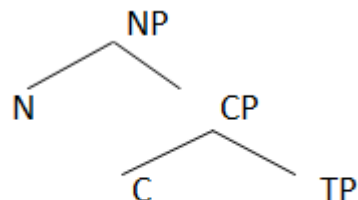
* - ئەو قوتابی ده‌ر نه‌چوین، ناچه‌ ئاهه‌نگی.

به‌لی دانانا (کو) ل جهی نیشانین خستنه‌پالی
ئه‌رکی گریپانی و په‌یوه‌ندیا ریژمانی دناقه‌را
هه‌ردوو ل استان په‌یدا ده‌کت، وه‌کو:

- ئەو کانید کو هاتینه‌هه‌لبژارتن، دی
ده‌ست ب کارى خوه‌ که‌ن.

- ئەو قوتابی کو ده‌ر نه‌چوینه، ناچه‌ ئاهه‌نگی.

ب فی به‌رامبه‌ر کرنا نیشانین خستنه‌پالی ل
گه‌ل ئامرازی (کو)، بو مه‌ دیار دبیت کو
نیشانین خستنه‌پالپژی رولی گریپانی دبین. د
ریژمانا (X-bar) یدا هه‌ر مورفیمه‌ کا ئه‌ر که‌کی
ریژمانی نه‌نجامده‌ت، دشیاندايه وه‌کو سه‌ره‌یی
گریپا ئه‌رکی به‌یته‌ده‌ستنیشانکرن، ئانکو
دشیاندايه نیشانین خستنه‌پالی د قان جورین
رستاندا وه‌کو سه‌ره‌یی گریپا گه‌هینه‌ری (CP)
ده‌ستنیشانبکه‌ین، ب ئه‌فی شیوه‌ی:

بو نمونه‌ د رسته‌ کا وه‌کو :

ئەبستراکت پاشی دەیتەھنارتن بو دوو ئاستین دیتز، ئاستی فورمولوجیکی (LP) بو پشکینا واتایی و ئاستی فونولوجی داکو پیزانینین فونولوجی بەینەدەر خستن وەک دەنگ

[Chomsky, 1995: 219-220].

دوؤ ئەفی پروگرامی رستە دبیتە گریئا تافی (TP) و سەرەبی وئی (T) و وەک پیکھاتە چیدبیت فورمی فونولوجی ھەبیت یان ئەبستراکت. بکەر دچیتە جھی سپیسیفایەری و تەواوکەری تافی دبیتە گریئا کاری (VP). {ھەمان ژیدەر: 215}

بو نمونە:

–ئەو کورپی لبر دەرگەھی ناؤ دڤیت.

د ئەفی نمونیدا لارستا (لبر دەرگەھی) لارستە کا کورتکریە (کور لبر دەرگەھیە)، لەورا نیشانا خستنه‌پالی (ی) ئەرکی گەھینەری (C) جیہجی دکەت، لارستا کورتکری (لبر دەرگەھی) تەواوکەری وئیە. نیشانا خستنه‌پالی (ی) نەشیت نواندن و ئەرکی بەرنافی جیہجی بکەت.

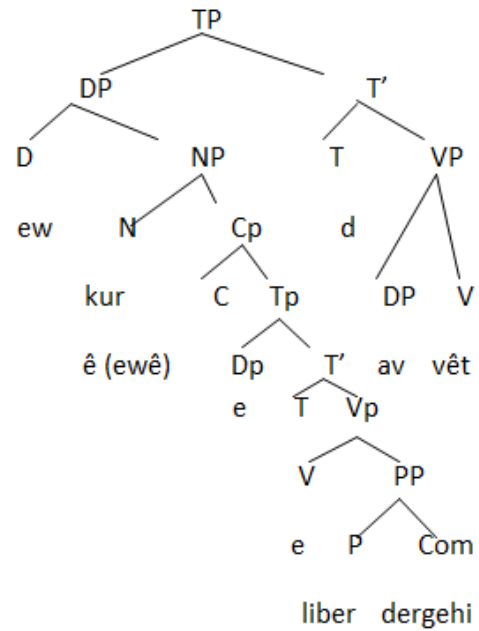
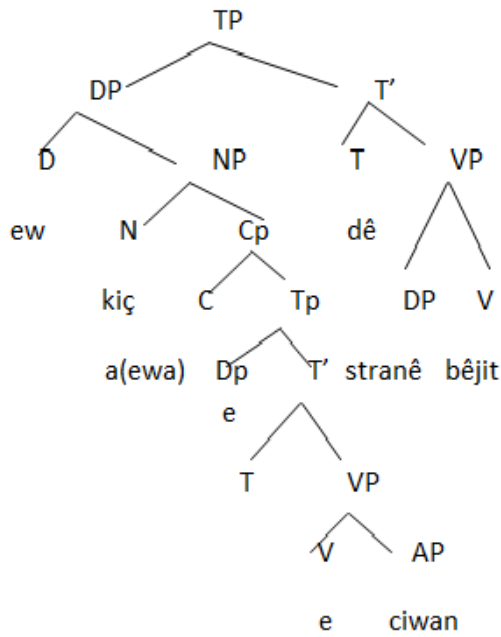
خستنه‌پالی ئەوین ئەرکی گریدانئ دبسنن، چونکی دشانداہە بیژین:

– کورپی زیرەک (کور کوی زیرەکە)، ھات.

– ئەو زەلامی ل سەربانی (ئەو زەلام کول سەربانیە)، کەفت.

ب ریئا چەند یاساین گورپینی (Trasformations) وەکو یاساین لادان و کورتکرنی د ئەفان نمونەیاندا ئامرازی گەھینەری ھاتیە لادان، ھەر وەسا بکەر و کار ژی ھاتیە لادان، د ئەنجامدا دئاستی (PF) دا ئەؤ لارستە وەکو لارستە کا کورتکری دەر دکەفت.

ب بوچونا چومسکی رونانا ریژمانا ھەر زمانەکی مروفان ژ ژمارە کا یە کەیین فەرھەنگی (د فەرھەنگا میشکی مەدا) پیکدھیت ل گەل ھەردوو ئاستین PF و LF. یە کەیین فەرھەنگی چیدبیت سیماین فونولوجی ھەبن یان سیمانتیکی یان سیماین ئەرکی. یە کەیین لیکسیکی د فەرھەنگا ئاخفتنکەریدا دەیتەدەرھینان بو دروستکرنا رستی ب ریکا پروسیسا لیکدانئ (Merge) و جھگورپینی (Move) ب شیوہکی

ب ئەڤی رهنگی بو مه دیاردبیت کو نیشانین
 خستنه‌پالی د پیکهاتین خستنه‌پالا سالوخته‌ردا
 ئه‌رکی گریډانی (گه‌هاندنی) دبینن، ئانکو
 په‌یوه‌ندیا ریژمانی په‌یدا دکهن. ب ئەڤی ئه‌رکی
 دشین نواندنا سه‌ره‌یی گریډا ئه‌رکی بکه‌ن. ئه‌و
 گریډا ئه‌رکی یا ئه‌رکی گه‌هاندنی جیبه‌جی
 دکه‌ت پیکهاتیه ژ گریډا (CP)، له‌ورا گریډا
 خستنه‌پالی د پیکهاتین خستنه‌پالا سالوخته‌ردا
 نواندنا گریډا (CP) دکه‌ت.

ئه‌نجام

1 - کوردان مفا ژ پروسا خستنه‌پالی وه‌رگریه
 بو مه‌به‌ستین جوداجودا وه‌ک ئیک ژ میکانزمین
 ئابوریکنی د زمانیدا.

ب ئەڤی رهنگی (لبر ده‌رگه‌هی) نواندنا (TP)
 دکه‌ت، جهی سپیسیفایه‌ر (بکه‌ر) و کاری
 گریډا (TP) یی فالایه (e).

هه‌روه‌سا ده‌می گریډا هه‌قالناڤی دبیته
 ته‌واوکه‌ر بو نیشانا خستنه‌پالی، بو نمونه:
 -ئو کچا جوان، دی سترانی بیژت.

ب هه‌مان شیوه‌ دشیاندايه (جوان) وه‌ک
 لارسته‌کا کورتکری سه‌ره‌ده‌ری ل گه‌ل بکه‌ن
 کو دیسا سپیسیفایه‌ر (بکه‌ر) و کاری وی هاتیه
 لابرن. ب ئەڤی رهنگی:

په‌یدا د‌کهن به‌لی د‌ خسته‌پالا سالو‌خده‌ردا نواندنا ئه‌رکی ئامرازی گه‌هینه‌ری د‌کهن و گرییا گه‌هینه‌ری په‌یدا د‌کهن.

په‌راویژ

(1) زمانى توركى (ئيزافه) بكاردهين.

(2) زوربه‌ی ئاخفتن‌که‌رین گوفه‌را به‌هدینی نیشانین (یت، ید) بکاردهین، به‌لی (ئاخفتن‌که‌رین ره‌سه‌نین دیالیکتا سه‌ری یا کوردی ل سوریا و دیاربه‌کری ل تورکیا (ین) بکاردهین) {Kurdoev, 1982: 95}

(3) بو پیزانینین پتر ل سه‌ر هه‌فالناؤ ئاسای، بنیره: فیان ئیبراهیم عه‌لی، 2008: 31.

(4) بو پیزانینین پتر ل سه‌ر فان بوجونان، بنیره: فیان ئیبراهیم عه‌لی، 2015 و شلییر نایف ئه‌مین، 2015.

(5) چونکی ریژمانغانی فارسی (د. محمد معین) دیارکریه کو بو پیکهاته‌کا وه‌کو (لشکر من) د‌ فارسیا که‌شندا ل جهی وی (از من لشکر = ژ من له‌شکه‌ر) یان (لشکر) که‌ مال من است = له‌شکه‌ر کو مالی منه) ده‌اته‌گوتن (بنیره: سمیره عبدالسلام، 2006: 16).
ئه‌ؤ به‌لگه‌بی دیروکی پتر گریمانا مه‌ ده‌رباره‌ی شپوفه‌کرنا نیشانین خسته‌پالی وه‌ک به‌رناؤ یان وه‌ک گه‌هینه‌ر به‌یتر د‌کته‌.

ژیدەر

سانیا جه‌بار عه‌بوزه‌ید (2013) جه‌گهورینا که‌رستان د‌ رستیدا ((گوفه‌را به‌هدینی)) نامی د‌کتورا، زانکوی سوران.

صادق به‌اء‌الدین نامیدی (1987) ریژمانا کوردی کرمانجی یا ژۆری و ژیری یا هه‌شه‌رکری، چاپا یه‌کی، چاپخانا دار الشۆون الپقافیه‌ العامه، بغداد.

صلاح حویز رسول (2013) په‌ره‌نسیی ئابوریکردن له‌ زمانی کوردیدا: له‌ روانگه‌ی تیوری ده‌سه‌لات و به‌سته‌وه‌ و بچوکترین پروگرام. ناما د‌کتورایی، زانکویا کویه.

2- پیکهاتین خسته‌پالی ئه‌وان گریین ناڤی یین مه‌زنکری بخوفه‌د‌گرن، ئه‌وین دوفه‌لانکی ب رییا خسته‌پالی (نیشانین خسته‌پالی) ب سه‌ره‌یغه‌ گرید‌ده‌ن.

3- نیشانین خسته‌پالی روله‌کی مه‌زن د‌بین بو پیکهینانا پیکهاتین خسته‌پالی ب شیوه‌کی کو ب لادانا ئه‌وان چ په‌یوه‌ندی د‌ناڤه‌را پیکهینین ئه‌فان پیکهاتین خسته‌پالیدا نامینیت، ئانکو ئه‌ؤ نیشانه‌ په‌یوه‌ندیا ریژمانی د‌ ناڤه‌را سه‌ره‌ی و دوفه‌لانکی په‌یدا د‌کته‌.

- پیکهاتین خسته‌پالی ل دوفه‌ ئه‌فان یاسایان په‌یدا د‌بن:

- ناؤ + نی.خ + ناؤ

- ناؤ + نی.خ + جه‌ناؤ

- ناؤ + نی.خ + هه‌فالناؤ

- ناؤ + نی.خ + گری

- ناؤ + نی.خ + لارسته

3- گریمانا مه‌ ده‌رباره‌ی دابه‌شکرنا گرییا خسته‌پالی بو گرییا (PP) و (CP) ب ئه‌نجام گه‌هشت، چونکی د‌هنده‌ک پیکهاتین خسته‌پالیدا د‌شیاندايه‌ به‌رناڤین (ژ، ل، بو، ب) بکاربین و د‌هنده‌کین د‌یدا ئامرازی گه‌هینه‌ر (کو) بکاربین، ئانکو ل دویف ئه‌رکی نیشانین خسته‌پالی د‌ پیکهاتین خسته‌پالیدا د‌شیاندايه‌ نواندنا گرییا به‌رناڤی یان گرییا گه‌هینه‌ری بکته‌.

4- د‌ خسته‌پالا ناڤاندا نیشانین خسته‌پالی نواندنا ئه‌رکی به‌رناڤی د‌کهن و گرییا به‌رناڤی

مصطفى غلفان (2010) بمشاركة: د. انجد الملاخ و د. حافظ اسماعيلي علوي، اللسانيات التوليدية، عالم الكتب الحديث، اربد، الاردن.

– ب زمانى ئنگليزى:

Adams, Jhon Paul (2009) "The Genitive Case" from : <http://www.csun.edu/~hcfll 004/Genitive.html>

Carnie, Andrew (2002) *Syntax- A Generative Introduction*, Blackwell publishing.

-Chomsky, N. (1995) *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass, MIT: press.

Guilani, M.A. & Yasin, M.S.M. & Hua, T.K. (2012) "Ezafe: A Problematic Invisible Phoneme for Iranian EFL Learners, *International Journal of English Linguistics*, Vol.2, No.1, PP 188-198, from: www.ccsenet.org/ijel <http://dx.doi.org/10.5539/ijel.v2n1p188>

Haig, Geoffrey (2007) The emergence of the Tense Ezafe in Bahdîni Kurdish. Paper presented at the *Second Internatinal Conference on Iranian Linguistics*, University of Hamburg August 17-19.

Hasan, Abdul-Nafi' Khdhir (2010) "The presence and Absence of the Genitive in English and Kurdish". *Govari zansten mrovayeti*. Vol.48, pp5-22.

Jibreen, M.K.H. (1997) *An analytic study of the difficulties faced by Iraqi Learners of English in the use of the tow forms of the English Genitive Case*. MA., U of Baghdad.

Strunk, Jan (2003) The structure of the Kurdish noun Phrase. from: <http://www.linguistics.ruhr-uni-bochum.de/~strunk/> / *Kurdish Noun Phrase.pdf*

Tallerman, Maggie (1998) *Understading Syntax*, London

Toosarvandani, Maziar & Coppevan Urk (2012) "The syntax of nominal concord : What ezafe in Zazaki shows us". *Massachusetts Institute of Technology*.

Trask, R. (1993) *A Dictionary of Gramatical Terms in Linguistics*. London and New York, Routledge.

Van Valin, Robert (2001). *An Introduction to Syntax*. Cambridge : Cambridge University Press.

شليز نايف امين (2015) فریزين ئه‌ركى د ديالىكتا سه‌رى يا زمانى كوردیدا، ناما ماسته‌رى، زانکویا دهوكى.

عبدالله حسين رسول (2006) پوخته‌یه‌كى وردى رسته‌سازى كوردى، چاپى دووهم، چاپخانه‌ى كتیپفروشى سوران، هه‌ولێر.

قیان ئیبراهیم عه‌لى (2008) تاییه‌تیین هه‌فالنافی د زمانى كوردیدا (دیالیكتا سه‌رى – گوڤه‌را به‌هدینى)، ناما ماسته‌رى، زانکویا دهوكى.

_____ (2015) دوخ د زمانى كوردیدا (گوڤه‌را به‌هدینى)، ناما دكتورایى، زانکویا دهوكى.

ك.ك. كوردویف (1984) ریزمانى كوردى به كه‌ره‌سته‌ى دیالیكتى كرمانجى و سوژانى، وه‌رگیژانى كوردستان موكریانى، چاپخانه‌ى الادیب البغدادى، بغداد.

محمد همدى مه‌حوى، كاروان عومهر قادر، شیلان عومهر حسین، (2010) دروسته‌ى كردار له زمانى كوردیدا بنه‌ما و دیارده، زانكۆى سلیمانی.

محمد سلیم سواری (2005) رومانا (گوند)، دهوك.

مییدا مراد محمد امین (2009) لیکدان و خسته‌پال له زمانى كوردى دا (لیکولینه‌وه‌یه‌كى لیکسیکولوجیه‌)

ئیراهیم عزیز ئیراهیم (1979) هه‌ندى نامرازى سینتاکسى له زمانى ئه‌ده‌بى ئیمروى كوردیدا، به‌رگی به‌كه‌م، چاپى به‌كه‌م، چاپخانه‌ى عه‌لا به‌غدا.

Ibrahîm Remezan Zaxoyî (1998) *Rêzmanana Kurdî, çapa yekê, çapxana kolija Şeri'e, Dihok*

-RAŞÎD KURD (1990) *RÊZMANA ZIMANÊ KURMANCÎ, Nivîsargeha pêşverû a kurdî, Beyrût.*

– ب زمانى عه‌ره‌بى:

ابن هشام الأنصاري (1978) شرح شذور الذهب في معرفة كلام العرب، تحقيق: محمد محيي الدين عبد الحميد، دار الأنصار،

سميرة عبدالسلام عاشور (2006) الاضافة بين العربية و الفارسية، كلية الاداب، جامعة الاسكندرية. من (www.kotobarabia.com)

سبويه (1973) الكتاب، تحقيق: عبدالسلام محمد هارون، ط الهيئة المصرية العامة للكتاب.

الخلاصة

ان ظاهرة الاضافة في اللغة الكردية ظاهرة مثيرة للاهتمام للغاية. إنها عملية ضم موجودة في جميع اللهجات الكردية يستخدمها المتحدثون الأكراد لتوسيع بنية العبارة الاسمية باستخدام أداة الاضافة بين الاسم و العبارات المضافة التي يمكن أن تكون اسما او صفة او جملة. يهدف هذا البحث الى دراسة و تحليل تراكيب الاضافة في اللهجة الكردية الكرمانجية من اجل بيان الخصائص والوظائف النحوية لأداة الاضافة في تلك اللهجة. تتبع الدراسة نظرية الحد الأدنى للغوي المعروف جومسكي. يفترض البحث أن أداة الأضافة في اللهجة الكرمانجية تظهر في عدة أشكال لغوية و كوظيفة فأن هذه الأداة تستخدم كحرف جر أحيانا و كضمير وصل في أحيان أخرى. نتائج البحث أظهرت صحة الفرضية حيث أن الأضافة عندما تُعرف الاسم فانها تعمل كحرف جر و تسند صيغة الجر الى الاسم المضاف بينما في الحالات الاخرى يمكن أن نعتبرها كضمير وصل لأستحداث جملة تُعرف الاسم

GENITIVE IN KURDISH LANGUAGE

VIAN IBRAHIM ALI, SHILEER NAIF AMEEN* and MOHAMAD SALIH ABDULLA SULAIMAN**

*Dept. of Kurdish Language, College of Languages, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

**Dept. of English Language, College of Languages, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The izafe' construction in Kurdish is a very interesting phenomenon. It is an annexation process used by Kurdish speakers to extend the structure of a noun phrase by using The iz_afa particle which is a type of linking morpheme that appears between a head noun and a post-nominal modifier, which can be another NP, an AP, a PP or a clause, and it is found in all Kurdish dialects. This study investigates the distribution and the status of the izafa particle in the Kirmanci dialect of Kurdish. It is hypothesized that the Izafa particle belongs to two different grammatical categories as it functions as both a preposition and as a complementizer. The study follows the minimalist program of Chomsky (1995). The rules of the x-bar theory are used to analyze the structure of Kurdish clauses and phrases, and the clause is considered a phrase projected from the FUNCTIONAL head Tense (TP). The results of data analysis indicate that in izafa constructions in which the modifying item is a noun, the izafa particle has the categorial status of a preposition as the post-modifying noun is always in the Oblique case. However, when the post-modifying element is an AP, a PP or a clause, the Particle behaves like a complementizer introducing a full or a reduced clause.

KEY WORDS: Izafa particle, The izafe' construction, Genitive, Genitive Case

